

Brita Cruus

Jakobsbergs gård är visserligen uppkallad efter majoren och friherren Jakob Lilliehöök - men den som namngav och lät uppföra gården på dess nuvarande plats var en kvinna. Hon hette Brita Cruus, var friherrinna och fick Jakobsberg (Vibble) i morgongåva när hon fjorton år gammal gifte sig med Jakob.

Brita Cruus föddes 1643. Hennes mor Catharina var dotter till Axel Oxenstierna, rikskansler och Gustav II Adolfs närmaste man. Vid ett besök hos sin dotter 1654 tog Axel Oxenstierna med sig Jakob Lilliehöök och vid detta tillfälle lär Jakob ha friat till den då elvaåriga Brita.

Bröllopet hölls tre år senare, den 17 mars 1657, på Stockholms slott med drottning Hedvig Eleonora som värdinna. Ett halvår senare avled Jakob av skador han fått i kriget mot danskarna. Brita blev änka, femton år gammal, och födde sju månader efter sin makes död dottern Jakobina Catharina.

Brita gifte aldrig om sig, trots att en ung och förmögen änka av förnäm börd knappast kan ha saknat friare. Som änka hade hon en starkare ställning jämfört med om hon gift om sig. Och Brita var uppenbarligen en driftig kvinna. Förutom Jakobsberg ägde hon flera gårdar i Järfälla, däribland Skälby, Barkarby och Nibble, men också en del av Veddesta samt en gård i Ålsta by och en i Håga.

1671 sökte och fick hon privilegium på att driva krog i Barkarby. Gården hade ett centralt läge invid landsvägen mot Enköping och i närheten fanns flera mindre krogar. Brita begärde att dessa skulle stängas samt att de intilliggande gårdarna skulle åläggas att hålla gästgiveriet med hästar till de resande. Krogen finns fortfarande kvar i tillbyggt skick och inrymmer idag värdshuset Lasse-Maja. Faktum är att det allt sedan 1671 har funnits någon form av servering i byggnaden.

Troligen intresserade sig också Brita för mat. Fil dr Ulrica Söderlind, som forskar om äldre tiders kosthåll, hittade vid arkivstudier en receptsamling som med stor sannolikhet är Britas egen. Förutom spännande recept ger den också en bild av vad som serverades i ett svenskt högadligt hem vid denna tid. Brita vistades en del på Jakobsberg och brukade jorden fram till 1690-talets slut, därefter arrenderade hon ut den. Förutom jordbruk och djurdrift fanns också köksträdgård och kryddgård.

En vanlig vardagsmiddag på Jakobsberg kunde bestå av ett tiotal rätter. Det serverades både kött, fisk, fågel och skaldjur varvat med vad vi skulle kalla efterrätter. Recepten är intressanta att läsa. Britas pannkakor är inte helt obekanta; de gjordes på ägg, mjölk och mjöl som vispades till en jämn smet och hon ger också råd om att tillsätta smält smör. Men det finns även andra recept som är mer främmande för dagens smaklökar, exempelvis abborrar som fylls med en blandning av äpplen, lök, korinter, rivet bröd, vin och muskotblomma.

1716 dör Brita, 76 år gammal. Hon hade då varit änka i nästa 60 år och överlevde även sin dotter med 20 år. Den som fick ärva Jakobsberg blev dotterdottern Brita Sofia Horn, som sålde gården efter bara några år. Därmed tog en epok slut.

Ingrid Kennerstedt Bornhall
Järfälla Kultur